

Het Laagland, project ZuidZone

“Je bent eigenlijk sterker dan je denkt”

Dr. Sarah Willard

Inhoud

Narratief	3
Project ZuidZone: “Je bent eigenlijk sterker dan je denkt”	4
Onderzoek	11
Project ZuidZone	11
Aanleiding voor het onderzoek	12
Werkwijze	12
Selectie van respondenten	13
Zorgvuldigheid	13
Bevindingen	14
Laagdrempelige ontmoeting en het levensverhaal centraal	14
Betrokkenheid bij de wijk	15
Erkenning en sociale waardering	16
Structurele inbedding in de wijk	17
Conclusie	18
Referenties	19
Colofon	21

Narratief

In dit rapport doen we verslag van een onderzoek naar de ervaringen van inwoners van Geleen-Zuid met het project ZuidZone van theatergezelschap Het Laagland. Inwoners die participeren in dit project worden ‘wijkmakers’ genoemd’. Het onderzoek zocht antwoord op de vraag hoe het wijkmakers verging na deelname aan ZuidZone en in hoeverre het deelnemen aan ZuidZone nog impact had op hun leven (of specifieker: op hun welbevinden, onderlinge verbinding, maatschappelijke- en cultuurparticipatie). Zes wijkmakers hebben hun ervaringen gedeeld. Deze rapportage beschrijft het verhaal van deze wijkmakers over ZuidZone. De tekst is volledig samengesteld uit citaten voortkomend uit deze verhalen. Het representeert niet een enkele, maar alle geïnterviewde wijkmakers en is ter goedkeuring aan hen voorgelegd voordat het werd opgenomen in deze rapportage.

Project ZuidZone: “Je bent eigenlijk sterker dan je denkt”

‘Er gebeurt hier zoveel’

Het is toch vaak in dit soort flats dat er mensen met sociale problemen wonen. Die ergens anders niet meer terecht konden. Ik heb het geluk dat ik redelijk hoog woon en het zijn redelijke ruime flats, hoewel die niet warm te krijgen zijn. Ik ga niet stoken voor iets wat je niet warm krijgt, dat is niet te betalen. In de winter dus dikke truien en dekens. Wat ik persoonlijk heel gezellig vind hoor, moet ik eerlijk zeggen. Maar soms tegenover mijn kinderen voel ik me dan wel schuldig hè, dan komen ze in een koud huis. **Verder woon ik redelijk rustig en fijn hier. Ik trek de deur achter me dicht en ik zit in mijn eigen wereld.** Het is groen en een mooie omgeving. Je loopt tien minuten en je staat in het bos. **Maar het nadeel hier is toch zeker wel de criminaliteit die je hier hebt en meer wordt.** Er staan dagelijks drugsdealers op de parkeerplaats, ik heb een steekpartij gezien, ik heb een schietpartij gezien, mensen die overvallen werden 's nachts.

Er gebeurt hier zo veel wat op mij constant indruk maakt en mijn stresslevel heel hoog maakt, wat gewoon niet fijn is. Er wonen ook allerlei soorten mensen om je heen. En heel veel mensen houden tegenwoordig de deur dicht en gaan niet zo snel met iemand anders een gesprek aan. Het zijn sociale huurwoningen. Je hebt mensen die hebben ontzettend veel meegemaakt, waardoor er ook heel veel wantrouwen is tegenover een ander. Zeker mensen die ze niet kennen. Mensen kijken soms vreemd als ik 'goedendag' zeg. Maar met iedereen op de galerij, daar maak ik geregeld een praatje mee. Ik heb hier kinderen zien opgroeien, vanuit de luier. En **hun kleinkinderen die waren net geboren, heb ik ook zien opgroeien deels. Want weet je, onze galerij die lette op elkaar. En dat was toch wel belangrijk, gewoon even op elkaar letten.** “O, heb die buur al lang niet meer gezien, even kijken of er wat aan de hand is.” **Verder zijn mensen hier heel erg op zichzelf, dat merk je echt.** Er zijn zoveel mensen, zoveel nationaliteiten en het is echt een postduivenhok. Die erin, die eruit. Ja, iedereen doet maar wat. Dat levert ook wel de nodige overlast op. Qua geluid, ruzies, schreeuwen, deuren die dichtgegooid worden hier in de flat en met troep die voor deuren ligt. De mensen ruimen niks op. De één heeft geldproblemen, de ander een alcoholprobleem. Het is niet de meest zonnige wijk wat dat betreft.

‘Je moet verhuizen’

Toen kwamen ze ineens van: ja, je moet verhuizen. **Er gaat iets gesloopt worden wat voor een hoop mensen, hoe moet je dat zeggen, een soort legendarisch iets is.** Ik heb al gezegd: ik snap niet waarom het niet gerenoveerd kan worden. Ze

zeggen gewoon: “We slopen het hier”. Opnieuw bouwen is goedkoper, omdat ze veel te veel subsidie krijgen ervoor. **Ik bedoel: ik kan het niet volgen. Want wij worden eruit gezet en nu gaan ze ik weet niet hoeveel geld erin stoppen.**

En ons hebben ze daar gewoon laten zitten met de kinderen. Al neem je al je spullen mee, je laat toch iets achter. Toen we hoorden dat we moesten verhuizen, deed dat mij pijn in mijn hart. In het begin hebben we ons verzet. We wilden niet weg omdat we hier de winkels bij de hand hebben. En het personeel, je woont hier al zo lang, dus dat personeel dat ken je nou wel allemaal. Mensen die je niet bij naam kent, maar gewoon van gezicht, waar je eens een babbeltje mee maakt als je naar de winkel gaat. **Maar als je hier weggaat, moet je helemaal opnieuw beginnen.**

‘Wat zit jij daar met je plantjes’

Acteurs van Het Laagland kwamen hier met plantjes, die gingen met stekjes beneden bij de flat zitten. En zo spraken ze iedereen aan: “Wil jij een stekje?” En ik dacht: “Wat is dit nou? Wat zit jij daar met je plantjes?” Dat is echt wat je denkt gewoon. **En je gaat er de eerste paar keer aan voorbij. Vooral niet kijken, want dadelijk spreken ze mij aan. En uiteindelijk komt dat gesprek er dan toch. Vooral omdat zij de mensen aansprak met: “Hallo, wilt u ook een plantje?” Meer, was het niet.** En dan neem je toch een plantje mee en dan de volgende keer zie je haar weer. En dan vraagt ze: “Hoe gaat met het plantje?” Toen zijn we eigenlijk met elkaar in gesprek gegaan en dat was gewoon heel leuk. En dat was ook de bedoeling om met mensen in contact te komen ja, door middel van een stekplantje eigenlijk. Daarnaast konden mensen uit de flat zich ook opgeven om een kerstgroet aan iemand te doen met een muziekje en dan gingen hun zingen aan de deur. Mijn familie zorgde ervoor dat ze ook bij mij kwamen zingen. Nou en toen vroegen hun van: wil je dit of wil je dat, of kan je zus of kan je zo? Nou ja, prima want als je leuke mensen om je heen hebt die energie hebben, ja, die geven jou ook energie dan.

‘We maken theater op basis van onze verhalen’

De theatermakers van Het Laagland brengen een idee in. Je komt met de groep bij elkaar in het appartement waar je een hapje en een drankje krijgt. Dan weet je nog helemaal niets en dan zeggen ze bijvoorbeeld: “Jongens, we hebben een nieuw idee over schoenen. We zijn op zoek naar verhalen van mensen waarbij schoenen horen. Wat hebben die schoenen meegemaakt? Waar zijn ze overal geweest?” **En dan wordt er gebrainstormd: wat kunnen we doen? En dat vind ik gewoon zo leuk. Dan maken we samen theater op basis van onze verhalen.** Zo heb ik meegewerkt aan een dansfilm die afspeelde tijdens ‘Hier brand nog altijd licht’. En ik was daar dan weer aanwezig om de mensen te begeleiden. Ik stond in de woonkamer. Er werd niet gesproken, want iedereen kreeg een koptelefoon op. We hebben de mensen begeleid naar de zitplekken waar ze konden gaan zitten. Het was ook echt heel koud buiten die dagen. We proberen een sfeer te creëren van thuiskomen. De vraag “En wat betekent thuis voor jou nu eigenlijk?” stond centraal.

Ons nieuwe stukje theater gaat over dat ze wat gaan veranderen hier in de wijk. Er wordt wat afgebroken en wat nieuwe dingen gebouwd. En wij gaan – zeg maar – op het einde van de rit weg. En ja, wat nemen we mee? Hebben we nog herinneringen die we hier willen laten? En ook knutselen of dingen bouwen he, de dingen klaarmaken voor de voorstelling. Bij ZuidZone maak ik soms eten, meestal soep. Soms heel veel. Een kookvlog wilden we ook doen toen corona een beetje op z'n einde liep, maar uiteindelijk was dat gewoon niet haalbaar in verband met de veiligheidsdingen. Ook heb ik een verhaal ingesproken voor een wandeltocht. Daarna hebben ze me gevraagd voor een rol en met de zomereditie die we net gehad hebben, toen was ik de pineut voor alles: koken, spelen, maken.

Het maken van theater is iets heel anders als wat je normaal doet. En dan nogmaals, de begeleiding van hun, het uitleggen, het wegwijs maken, hun leggen dat zo mooi uit. Kijk dat vind ik ook heel belangrijk, want als je ergens neergezet wordt en je weet niet hoe of wat. En als je dat eenmaal een keer doet, dan kom je er wel achter dat het toneel meer is dan alleen maar dat je ziet: oh, dat lijkt me wel makkelijk. Want een hoop mensen denken: oh ja, een beetje tekst leren en klaar. Nou, zo makkelijk is dat allemaal niet. Daar komt toch veel meer bij kijken. Het is moeilijk uit te leggen. Je moet het een keer gedaan hebben om te ervaren hoe moeilijk het eigenlijk is. Kijk, ze hebben mijn dochter in ieder geval naar het theater gebracht. Ze speelt bij Het Laagland. Aanstaande zaterdag heeft ze haar grote voorstelling. Het heeft haar al veel gebracht natuurlijk. Als zij over theater begint te praten dan begint ze te lachen en te stralen. Het is echt iets waar ze zoveel lol en plezier in heeft.

Ze bedenken gewoon elke keer een mooi project waar mensen aan kunnen deelnemen. Ik heb toen bij dat eerste theaterstuk wat eerst opgevoerd werd, heel hard nee geroepen. Het Laagland vroeg of ik een zinnetje wilde zeggen. Ik zeg: "Een zinnetje. Is goed, één zinnetje." Nou voordat ik het wist, was dat twee hele bladen vol. Ik zeg tegen hem: als ik jou een vinger geef, moet je je lichaam drie keer hebben. Maar het was geweldig, echt gewoon leuk. **Ze maken je dusdanig enthousiast dat je dat zelf ook wil. Er zijn geen verplichtingen of ze leggen je niet echt iets op, zeg maar. Heel vrijwillig en niks moet, alles mag. Want ze verwachten ook eigenlijk niks terug.** Ze willen eigenlijk gewoon een leuke voorstelling neerzetten.

Het is net een ander soort mens of zo. Ik weet niet. **Ze komen op een bepaalde manier over, het is geen dwang. Wat je wel eens bij veel groepen ziet: het moet, het moet.** Die mensen van Het Laagland waren ook jonge mensen allemaal. Wat de jonge mensen tegenwoordig niet meer hebben is beleefdheid en respect. Veel jongeren kennen dat niet meer. Maar als je dan de mensen van Het Laagland aankeek, allemaal respect voor elkaar maar ook voor andere mensen. Ze luisteren naar iedereen. Er werd geen onderscheid gemaakt van die meneer niet of die mevrouw wel. Tenminste, ik heb ze ook met genoeg mensen zien praten waarvan ik weet wat voor een ellende ze hebben. Of dat ze ook ellende veroorzaakt hebben hè.

'Ze hebben ons weer betrokken bij het leven'

Die theatermakers zijn hier om mensen met elkaar te verbinden in deze wijk. Aan de overkant van mijn flat woont iemand die ook mee heeft gedaan aan het vlogproject. **En daar heb ik wel een leuke vriendschap aan overgehouden. Terwijl normaal gebeurt dat hier niet snel, maar doordat je toch allemaal samen dezelfde klik hebt,** en zij had dat ook met eten. En ik ook omdat ik koken gewoon leuk vind. Nou, dan ontmoet je toch iemand die ook van koken houdt.

Ik zei alleen goedemorgen, goedenavond, goedemiddag tegen de buren en daar bleef het bij. De mensen van Het Laagland lieten me inzien dat het misschien toch wel belangrijk is om ook wat beter contact te hebben met de buren, een praatje te maken, interesse te tonen in de mensen die hier ook wonen. Want ja, achter elke voordeur schuilt natuurlijk wel een verhaal. Ik denk dat dat dan toch ook belangrijker geworden is.

Het Laagland heeft ons echt, hoe moet ik dat nou zeggen? We zijn een wrak en we blijven een wrak. We zijn in ieder geval tamelijk uit het slop getrokken. Dat betekent heel veel voor ons. Want je zit thuis dan met zijn tweeën. We hebben dan wel onze bezigheid, maar je komt niet anders buiten als dat je naar de winkel moet of naar het ziekenhuis of naar de huisarts. Voor de rest kwam je niet buiten. Je spreekt niemand. En dan zit je eigenlijk alleen nog met zijn tweeën, want onze buurvrouw was verhuisd, met haar hadden we het meeste contact. Dus dan zit je daar. Je bent met je hobby bezig, maar altijd alleen maar binnen. En dan in ene keer dan waren het de mensen van Het Laagland weer: "Komen jullie een kopje thee drinken of een kopje koffie drinken?" Ik zeg je nogmaals: ze zitten in het hart. **En Het Laagland heeft ons weer betrokken bij het leven, zeg ik altijd zo.** En niet alleen ons, er zijn meerdere mensen waar ze dat bij gedaan hebben. Dat is echt geweldig. Het Laagland brengt je weer buiten en ook onder andere mensen. En dat scheelt een hele hoop. De vereenzaming houden hun heel fijn tegen, want je krijgt ook contact met andere mensen. Dat hebben zij echt hier in Geleen-Zuid gebracht.

We kregen laminaat bezorgd, maar die werd onder neergezet en bekijk maar hoe je het boven krijgt. Toen kwam een buur die we kenden via Het Laagland in een keer en die zei van ik heb een steekwagen. Nou dat zal misschien handig zijn. En toen had hij die steekwagen, maar een andere buur kwam ook nog, en in ene keer waren ze er met zijn tweeën. En toen werd tegen ons gezegd van jongens, ga zitten. Nog in nog geen 20 minuten hadden ze al het laminaat naar boven gebracht. En dat vind ik het fijne hiervan.

In de galerij waar wij eerder woonden is het toch altijd wel behulpzaam onder elkaar geweest, maar niet zoals het nu is. Ik moet zeggen: dat is toch een hele grote verandering. Dat mensen echt bereid zijn om mensen zo te helpen zoals hun gedaan hebben.

'Je bent eigenlijk sterker dan je denkt'

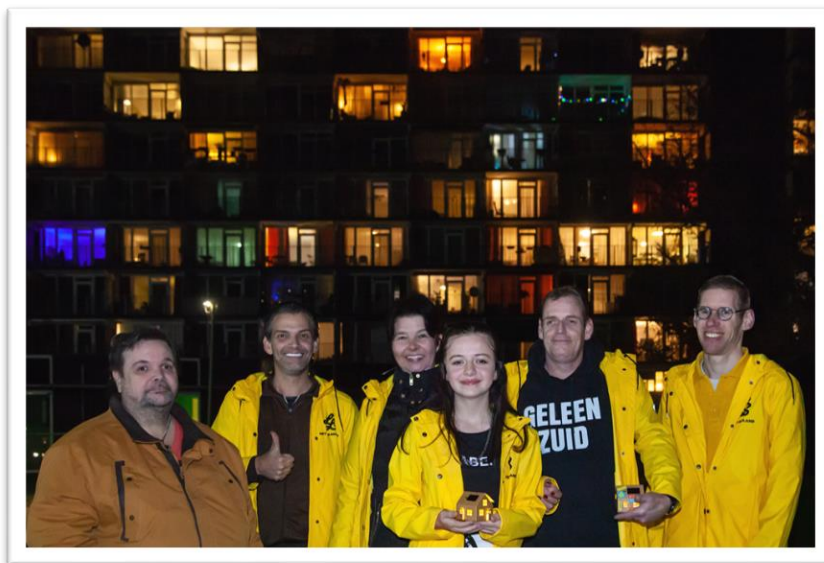
Die theatermaker van Het Laagland is een beetje mijn held, dat komt omdat zij in een periode kwam dat het echt niet lekker met me ging. We hebben heel veel gesprekken gehad, heel veel gelachen, gehuild. **Ze heeft een gedicht gemaakt, ik heb echt zitten janken toen ze het aan het oplezen was. Dat ging dan over: hoe ik was en zij daar tegenaan keek. Ja, dus je bent gewoon heel down en heel negatief over jezelf. En als je dan van iemand anders hoort, wat een fantastisch mens je bent, dan doet dat gewoon heel veel met je.** En op dat moment zag ik dat niet zo, maar na dat gedicht had ik zoiets van: ja, ik ben eigenlijk wel zo hè. En dat pepete me gewoon ook weer een beetje op, daar kreeg ik echt wel energie van. Ik vertelde hoe het met me ging, wat er was gebeurd. En toen zei ze op een gegeven moment dat ik zo positief was. Dat haar dat energie gaf. Toen had ik zoiets van: oh, wat lief. Want voor mij is het gewoon normaal. En dat dat dan inspiratiedingen waren voor die theatermaker. Dat is eigenlijk gewoon heel mooi om te horen.

Die theatervoorstelling die liet mij eigenlijk zien dat ik gewoon altijd mezelf ben gebleven, ondanks wat andere mensen dachten. Dat is iets waar ik gewoon heel trots op ben. **En dan zit ik zo terug te denken en denk ik van: ja, je bent eigenlijk sterker dan je denkt. Dat is wel een mooi besef eigenlijk.**

Als ik Het Laagland niet had ontmoet had ik een hele tijd in een donkere periode gezeten denk ik. Dan had ik het wel een stukje moeilijker gehad. Je telt niet meer mee namelijk. Als je ziek bent, ben je een nummer. Ik heb altijd gezegd: als ik morgen buiten loop en er valt een vliegtuig op mijn nek, dan vind ik dat niet zo heel erg. Totdat ik met mijn vrouw trouwde, toen heb ik gezegd van nu moet het maar even wachten. **En bij Het Laagland kreeg ik wat meer geloof in mijzelf. Ik zeg altijd eerder: ik kan niets.** Ik heb op een aparte school gezeten. Vond ik het nodig om naar huis te gaan, sprong ik op mijn fiets en was ik weg. En er was geen haan die daarnaar kraaide. En dat heeft toch eigenlijk altijd een domper in mijn leven gegeven, want het enige wat ik heb geleerd is hoe ik met geld kon omgaan en lezen en schrijven en that's it. Ik wilde Engels leren, was te lastig voor me zeiden ze. Ik wilde Duits leren, was te lastig voor me. Dat zeiden de leraren. Ik wilde meer kennis opdoen van alles en nog wat. Was er niet bij. **Mijn partner heeft zich altijd zo naar onder gedrukt. Ik kan niets en ik weet niets. En Het Laagland heeft eigenlijk het eigen ik omhoog gehaald. Ik kan toch wat. Ik beteken toch iets.**

Wat ik persoonlijk gewoon echt heel leuk vind, is dat ze binnen Het Laagland, elke keer andere mensen naar voren schuiven die ook voor zichzelf nog aan het uitzoeken zijn wat ze willen, wat ze moeten. Of misschien hè nog niet volledig aan

de bak komen ergens, die geven ze ook gewoon een kans van: hey ga jij dan dit project doen en wie weet wat het voor jou nog oplevert. Welke mensen je leert kennen en waar je ooit dan nog terecht komt. **Door die dingen te doen, krijg je meer zelfvertrouwen. Dat helpt gewoon. Dat vind ik mooi.** Het zijn niet mensen die al volledig gevestigd zijn binnen de theaterwereld zeg maar allemaal hè. En luister: aandacht is ook leuk als je anders de hele winter alleen binnen zit, hè want dan komt die eens kijken en dan komt die eens. **Je kan gewoon zeggen wat je wil. Een geintje maken, niemand kijkt raar op.** Ik zeg wel eens dingen dat mensen heel raar kijken. Met andere woorden, hoe durf je dat te zeggen? Sowieso directer. Ik ben ergens opgegroeid, daar word je hard gemaakt. Daar leer je vloeken en schelden. En daarna nog eens lekker in de bouw gezeten. Het Laagland vond dat juist hartstikke leuk. Dat is ook een van de dingen waardoor ze mij eigenlijk ook nu gevraagd hadden. Omdat ik zeg hoe ik erover denk.

‘Wat mij betreft blijven ze nog 10 jaar’

Het doet pijn dat we geen burens meer zijn, maar ze blijven altijd onze burens. Het is ook echt iets waar we naar uitkijken gewoon. En zeker na de laatste keer dat we samen iets hebben gedaan. Ik heb uitgekeken naar het moment om weer iets te kunnen doen, er echt naartoe geleefd. **Wat mij betreft blijven ze nog tien jaar. Ik weet dat ze geen tien jaar meer gaan blijven, maar dat mag zeker. Balen als zij weggaan, dat zou ik heel erg jammer vinden. Ik zou ze erg missen.**

Ze moeten echt een eigen plekje krijgen hier in Geleen-Zuid, vast waar ze mensen kunnen ontvangen, waar ze zelf kunnen brainstormen. Gewoon tussen de mensen in, daar horen zij ook thuis. In de wijk. Dus die moeten niet zitten van ga daar maar naartoe, nee ze moeten tussen de mensen zitten. En als ze zeggen van ze kunnen een flatje hebben, maar je moet wel tien euro meer betalen per maand, dan betaal ik die tien euro meer wel, makkelijk. Als dat dan iedereen doet, dan is de huur van die flat betaald en gas, water en licht. Ik wil ze echt niet kwijt. Het is zo raar.

Onderzoek

Project ZuidZone

Het Laagland maakt theater voor kinderen, jongeren en volwassenen vanuit thuisbasis Sittard-Geleen. Hun voorstellingen zijn te zien op podia in binnen- en buitenland. Daarnaast stimuleert het Laagland talentontwikkeling voor jeugd in de Theaterwerkplaats Jong Laagland. Sinds 2020 is het Laagland neergestreken in de wijk Geleen-Zuid met het sociaal-artistieke participatie project ZuidZone. Geleen-Zuid is een wijk die de nodige uitdagingen kent en nu een ingrijpende renovatie ondergaat. Vanuit een appartement in een van de sloopflats in de wijk, is een groep theatermakers en kunstenaars aanwezig. Zij ontmoeten mensen en ontwikkelen samen met hen artistieke concepten rondom het thema Thuis. Ontmoeten wordt ingezet als een methode om op een laagdrempelige en integere manier contact te maken met inwoners en zo persoonlijke verhalen en ervaringen op te halen. Deze ontmoetingen vormen de basis van elk programma dat in de wijk wordt ontwikkeld. Samen met inwoners maken theatermakers theater, muziek, radio, fotografie en beeldende kunst.

De resultaten van deze samenwerking, zoals theatervoorstellingen of kunstprojecten, worden met name in de wijk Geleen-Zuid tentoongesteld. De inwoners die participeren in ZuidZone worden wijkmakers genoemd. Zij hebben eigenaarschap over de verhalen en de vorm waarin die gedeeld worden. ZuidZone is het resultaat van een nauwe samenwerking tussen Het Laagland en ZOWonen woningcorporatie. Beiden organisaties willen het perspectief van mensen veranderen en op grote schaal verschil maken voor meerdere generaties. Binnen de brede wijkaanpak werkt Het Laagland ook samen met andere sociale partners in de wijk. Het Laagland blijft nog tot februari 2028 actief in de wijk.

Aanleiding voor het onderzoek

Verschillende organisaties uit Geleen-Zuid (zoals woningcorporatie, welzijnsorganisatie en gemeente) ontvingen in toenemende mate positieve signalen over de impact van Het Laagland op inwoners. Om in kaart te brengen óf die impact daadwerkelijk door wijkmakers werd ervaren, werden ervaringsverhalen opgehaald waarbij de volgende onderzoeksvraag centraal stond:

Hoe gaat het met wijkmakers na deelname aan ZuidZone van Het Laagland en in hoeverre heeft het deelnemen aan ZuidZone nog impact op hun leven (en meer specifiek hun welbevinden, onderlinge verbinding en maatschappelijke- en cultuurparticipatie)?

Werkwijze

In dit onderzoek moesten de ervaringen van wijkmakers (i.e. inwoners) met ZuidZone centraal staan. Het onderzoek beoogde zo dicht mogelijk bij de ervaringen van de deelnemers te blijven en te analyseren wat de impact van ZuidZone was. Om die reden werd gekozen voor narratief onderzoek. In deze vorm van onderzoek krijgt het verhaal van de onderzochten prioriteit (Meesters, Basten, Van Biene, 2010). Narratief onderzoek maakt gebruik van verhalen. Door narratieve interviews worden respondenten uitgenodigd om vrijuit te spreken. Het doel is om te komen tot een gezamenlijk narratief: de individuele verhalen worden geanalyseerd en geherformuleerd tot een verhaal dat tot niemand individueel herleidbaar is, maar waarin tegelijkertijd alle respondenten zich herkennen. Narratief onderzoek gaat dus altijd over de ervaringen van respondenten zelf in relatie tot een bepaald (sociaal) fenomeen, in dit geval deelname aan het project ZuidZone.

Bij zeven verschillende wijkmakers werden vijf interviews afgenomen (twee duo-interviews). Alle interviews werden getranscribeerd en geanalyseerd met behulp van het softwareprogramma Atlas.ti. De analyse werd opgezet volgens een klassieke inhoudsanalyse waarin werd gezocht naar hoofdthema's in de verhalen. De onderzoeker die met wijkmakers sprak, deed echter reeds twee jaar – met onderbrekingen – veldonderzoek in Geleen-Zuid. Hoewel de interviews de basis vormen van dit verslag, vormt dit veldonderzoek en de observaties die daarin plaatsvonden de achtergrond waartegen de interviews vorm kregen. De onderzoeker deed kennis op over Geleen-Zuid en haar inwoners, de interventies die er plaatsvonden, en dit stelde haar onder andere in staat om wijkmakers te benaderen en te interviewen.

Op basis van de inhoudsanalyse reconstrueerden we wat wijkmakers motiveerde om deel te nemen aan ZuidZone en welke impact dit had op hun eigen leven. Deze bevindingen worden beschreven in de volgende paragraaf. Aanvullend daarop

reconstrueerden we op basis van alle transcripten een gezamenlijk verteld verhaal. Met dit verhaal opent deze rapportage. Het verhaal is volledig opgebouwd uit citaten uit alle vijf de interviews en bevat geen bewoordingen van de onderzoekers. Wel zijn enkele taalkundige correcties aangebracht om de leesbaarheid te vergroten.

Selectie van respondenten

De selectie van respondenten werd overgelaten aan de coördinator van het project ZuidZone. De wijkmakers van ZuidZone hadden immers reeds een vertrouwensband opgebouwd met desbetreffende coördinator en het bleek laagdrempelig om een eerste toenadering tot respondenten via haar te laten verlopen. Slechts twee selectiecriteria werden door de onderzoekers aan de coördinator meegegeven, namelijk dat de wijkmaker betrokken was bij het project ZuidZone (in welke rol dan ook) en meerderjarig was (tenzij een ouder of verzorger bij het interview aanwezig zou zijn).

Hoewel deze werkwijze leidde tot een selectie van respondenten die ruimschootse ervaring had met deelname aan ZuidZone heeft ze ook nadelen. Zo is het voorstelbaar dat Het Laagland met name contact heeft met inwoners die positieve ervaringen hebben met ZuidZone. Dat betekent dat de bevindingen uit dit kleinschalige onderzoek niet zonder meer van toepassing zijn op andere deelnemers.

Zorgvuldigheid

Al het onderzoek aan hogescholen is gehouden aan de kwaliteits- en integriteitseisen zoals vastgelegd in de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit (VSNU, 2018). In lijn daarmee, zijn alle data opgeslagen op veilige servers. Geluidsopnamen zijn direct na transcriptie van informatiedragers gewist. Er zijn bij de onderzoekers geen persoonsgegevens, anders dan de naam, van respondenten bekend. Voorafgaand aan ieder interview hebben we de wijkmakers uitgebreid op de hoogte gesteld van het doel van het onderzoek en interview en expliciet om toestemming gevraagd voor opname, uitwerking, opslag en analyse van data. Ook nadat de interviews waren uitgevoerd en het narratief tot stand was gekomen, hebben we getoetst of wijkmakers nog steeds achter deelname aan het onderzoek stonden. We organiseerden een bijeenkomst waarbij vier van de zeven respondenten vertegenwoordigd waren. Ter plaatse werd het narratief voorgelezen door de onderzoeker. Respondenten kregen daarbij gelegenheid feedback te geven op het narratief en werden expliciet (mondeling) gevraagd om toestemming om het narratief te delen. Dit verstrekten zij zonder uitzondering. Een vijfde respondent werd via email geïnformeerd over het narratief.

Bevindingen

Uit de interviews met de wijkmakers van het project ZuidZone destilleren we vier centrale bevindingen in relatie tot de ervaren impact. Deze kernbevindingen worden hier onder nader beschreven.

Laagdrempelige ontmoeting en het levensverhaal centraal

1. De wijze waarop Het Laagland laagdrempelige ontmoeting initieert, zorgt voor vertrouwen en het gemakkelijk leggen van contact met inwoners. Daarnaast wordt deelname gestimuleerd door de primaire focus op het horen van het ‘verhaal’ van de inwoners (c.q. wijkmakers).

Uit de interviews blijkt dat Het Laagland laagdrempelige ontmoeting initieert en dat de wijze waarop zij dit insteken zorgt voor vertrouwen en het gemakkelijk leggen van contact met inwoners. Inwoners lijken in eerste instantie wantrouwend jegens de theatermakers als zij met plantjes voor de flat zitten. Al snel ontdekken de inwoners dat de theatermakers écht zonder bijbedoelingen aanwezig zijn: de enige wens is om in contact te komen met inwoners, om hun levensverhalen te horen en deze mogelijk te vertalen naar theater.

We zien hier dat het ‘niets moeten’ een belangrijke rol speelt. Dit blijkt met name uit het citaat: *“er zijn geen verplichtingen of ze leggen je niet echt iets op, zeg maar. Heel vrijwillig en niks moet, alles mag. Want ze verwachten ook eigenlijk niks terug”*. De wijkmakers hebben het gevoel vrij te kunnen bewegen en dat het écht gaat om wat voor hen belangrijk is. Er wordt geen doel nagestreefd of oplossing opgelegd. Door geen andere bedoeling te hebben dan het horen van het verhaal, staan inwoners open voor contact met de theatermakers van Het Laagland. Dit doelvrij ontmoeten kan worden gerelateerd aan de presentietheorie en het relationeel werken waarbij iemand oprecht kijkt ‘naar degene die tegenover hem of haar zit’.

En dat er oprecht geluisterd wordt naar het verhaal om vanuit daar te kijken naar een passende oplossing of hulp terwijl expliciet wordt overwogen dat ‘niets doen’ ook de juiste aanpak kan zijn (zie tekstbox A).

Tekstbox A: De presentietheorie en relationeel werken

Een aantal thema's die in de ervaringen van de wijkmakers naar boven komen, zijn niet uniek, maar komen vaker terug in onderzoek naar interventies in het sociaal domein. Thema's als 'erkenning', het gevoel hebben dat je gezien wordt en er mag zijn, en dat er geen druk op je wordt gelegd zien we bijvoorbeeld ook terug in het onderzoek van Rudnick & Keinemans (2021) onder jongeren.

Deze thema's kenmerken een manier van werken die belangrijke overeenkomsten vertoont met de presentietheorie. Deze theorie werd uitgewerkt door Andries Baart op basis van uitvoerig empirisch onderzoek naar buurtpastores (Baart, 2004). Relationeel werken is een van de centrale concepten in de presentietheorie. Vanuit aandachtige nabijheid gaan professionals een relatie aan met de ander. Deze relatie vormt de kern van de hulpverleningsrelatie en is een doel op zich. Vanuit die relatie kan namelijk duidelijk worden wat er voor de ander toe doet en hoe de professional van betekenis kan zijn, maar ook is de relatie in zichzelf betekenisvol. Omdat het zelfvertrouwen geeft bijvoorbeeld, het gevoel 'er toe te doen'. Baart stelt (2007a) dat mensen met name gezien en gehoord willen worden en dat dit vaak al grote invloed heeft op een positieve relatie tussen iemand die hulp wilt verlenen en een hulpvrager. In het werk van de theatermakers van Het Laagland herkennen we elementen van een dergelijke relationele benadering: de aandachtige nabijheid via de 'plantjes', het aansluiten op dat wat een wijkmaker kan en wil. Soms ook *niet* interveniëren én alleen luisteren als de beste aanpak. De waarde van een dergelijke manier van werken is inmiddels al in diverse contexten blootgelegd, bijvoorbeeld in de ouderenzorg (Timmermann, 2010), reclassering (Schaftenaar, 2018; Sturm, 2022), onderwijs (Bastiaansen, 2022) (alle genoemd in Wilken & Keinemans, 2024).

Betrokkenheid bij de wijk

2. Door deelname aan het ZuidZone project voelen wijkmakers zich weer betrokken bij de wijk en het lokale leven.

Zoals blijkt uit de beschrijving van de eerste centrale bevinding 'zien en horen' de theatermakers de inwoners die deelnemen aan project ZuidZone. Deze manier van 'present zijn' en in authentieke relatie staan tot anderen lijkt een voorlevend effect te hebben op wijkmakers waarbij met 'voorleven' wordt bedoeld: *door een manier van leven iemand iets als voorbeeld geven*. Het volgende citaat illustreert dat theatermakers inwoners een ander perspectief bieden op de context waarin zij leven: *"De mensen van Het Laagland lieten me inzien dat het misschien toch wel belangrijk is om ook wat beter contact te hebben met de burens, een praatje te maken, interesse te tonen in de mensen die hier ook wonen. Want ja, achter elke voordeur schuilt natuurlijk wel een verhaal"*. Doordat theatermakers interesse tonen voor het leven(sverhaal) van de wijkmakers, zien wijkmakers het belang daarvan in voor hun medebewoners.

Tevens blijkt uit het narratief dat deelname aan ZuidZone bepaalde wijkmakers uit een sociaal isolement haalt: *“Het Laagland heeft ons weer betrokken bij het leven, zeg ik altijd zo. En niet alleen ons, er zijn meerdere mensen waar ze dat bij gedaan hebben. Het Laagland brengt je weer buiten en ook onder andere mensen”*. Veelvuldig onderzoek toont aan dat een gebrek aan sociale verbinding (en het leven in een sociaal isolement) geassocieerd wordt met leven in een slechtere gezondheid en met een lagere ervaren kwaliteit van leven (Holt-Lundstad, 2022). Doordat Het Laagland wijkmakers ‘weer bij het leven’ betreft draagt zij bij aan het tegengaan van de mogelijke negatieve implicaties van leven in een sociaal isolement.

Erkenning en sociale waardering

3. De erkenning en sociale waardering door ‘theatermakers’ zorgt voor een verhoogd zelfvertrouwen en waardering van ‘het zelf’ van wijkmakers.

Uit de interviews blijkt dat de wijkmakers zich als mens gewaardeerd voelen door de theatermakers; ze worden erkend en gewaardeerd zonder iets anders te hoeven worden dan dat ze zijn. Onder andere het volgende citaat laat dit zien: *“Ik was heel down en heel negatief over mezelf. En als je dan van iemand anders hoort wat voor een fantastisch mens je bent, dan doet dat gewoon heel veel met je (...) je bent eigenlijk sterker dan je denkt. Dat is wel een mooi besef eigenlijk”*. Deze ervaren impact op het zelfbeeld van wijkmakers kunnen we in relatie brengen met het concept ‘internalisering’: het proces waarbij mensen de beelden die van buitenaf over hen bestaan als een waarheid over ‘het zelf’ gaan zien. Iets is geïnternaliseerd als iets van buitenaf zodanig wordt eigen gemaakt dat het als natuurlijk vanzelfsprekend en normaal wordt beschouwd. Zowel *positieve* als *negatieve* beelden kunnen geïnternaliseerd worden. Een gebrek aan sociale waardering en erkenning leidt tot een gebrek aan waardering voor het zelf, met name in gestigmatiseerde gebieden (Ročak & Keinemans, 2023, zie ook tekstbox B). Doordat Het Laagland de inwoners zonder oordeel en als volwaardige mensen benaderd voelen zij zich erkend en gewaardeerd, en dit heeft een positieve impact op hun zelfvertrouwen. We herkennen dit mechanisme uit ander onderzoek (zie ook tekstbox A).

Tekstbox B: Territoriaal stigma en internalisering

Geleen-Zuid, het gebied waar project ZuidZone wordt uitgevoerd, is een wijk in Zuid-Limburg (Nederland) met circa 4900 inwoners. Het gebied bestaat uit hoogbouw voor sociale huur, tot 12 verdiepingen hoog, pal naast een woonwijk vol woningen in particulier bezit. De wijk kent een zeer diverse bevolking. Met name de hoogbouw is verouderd en inwoners hebben een lage sociaaleconomische status. Geleen-Zuid staat bekend als ‘aandachtswijk’. Er wordt vaak gesproken over ‘die mensen’ in ‘die wijken’. In de literatuur staat dit bekend als territoriaal stigma. Dit verwijst naar de negatieve associaties en percepties die mensen hebben over een bepaald

geografisch gebied, vaak als gevolg van factoren als armoede, criminaliteit of sociale wanorde (Wacquant, 2008). De slechte reputatie wordt gebaseerd op de (lage) positie binnen de stedelijke hiërarchie en bepaalde wijken worden op een hooguit selectieve en stereotyperende wijze beschreven. Negatieve percepties over gestigmatiseerde wijken kunnen leiden tot een devaluatie van de mensen die in dat gebied wonen, en kunnen leiden tot discriminatie, verminderde kansen voor deze mensen en veronderstellingen over de mensen die er wonen. Mensen kunnen dit territoriale stigma internaliseren: zij nemen de negatieve attitudes en overtuigingen van anderen over. Dit kan leiden tot een verminderd gevoel van eigenwaarde en gevoelens van schaamte. Geïnternaliseerd stigma kan ook leiden tot een terughoudendheid om deel te nemen aan de gemeenschap of om op zoek te gaan naar diensten die hen kunnen ondersteunen (Meade, 2021).

Structurele inbedding in de wijk

4. De aanwezigheid van Het Laagland in Geleen-Zuid wordt gewaardeerd en er is behoefte aan een structurele plaats in de wijk.

Uit het narratief blijkt dat wijkmakers zijn gehecht aan de aanwezigheid van de theatermakers in hun wijk. Zo vertelt een wijkmaker: *“Ik heb uitgekeken naar het moment om weer iets te kunnen doen, er echt naartoe geleefd. Wat mij betreft blijven ze nog tien jaar”*. Naast de positieve impact die wijkmakers ervaren op verschillende aspecten van ‘het eigen leven’ zien we meer overstijgend ook iets anders gebeuren: onder andere de toneelvoorstellingen die in de wijk worden opgevoerd hebben de potentie om ervaringen (en knelpunten) van inwoners wereldkundig te maken. Deze functie is waardevol aangezien de stem van burgers in achterstandsgebieden vaak onvoldoende gehoord of serieus genomen wordt. Inwoners zouden bijgevolg gefaciliteerd moeten worden om zich te organiseren en hun stem te laten horen. Burgers worden te weinig betrokken bij (de ontwikkeling) van grote interventies die op hen gericht zijn. Dit bleek ook aan de orde bij het wijkontwikkelingsplan dat momenteel in Geleen-Zuid wordt uitgevoerd waarbij verschillende flats worden gesloopt en een groot deel van de inwoners gedwongen moet verhuizen. Er is regelmatig een mismatch tussen ontwikkelde interventies en behoeften: in het maken van beleid of in het ontwikkelen van interventies worden vaak beelden gehanteerd vanuit de eigen wereld van normen en waarden van ‘ontwikkelaars’, terwijl de context van de doelgroepen voor wie ze ontwikkeld worden sterk kan verschillen (van der Zwaard, 2021; Willard, Keinemans & Van Rossum, 2023). Het theater dat gemaakt wordt in het project ZuidZone heeft dus ook een vertalende functie naar een groter publiek, waaronder belangrijke stakeholders in de wijk (bijvoorbeeld beleidsmakers en zorg- en welzijnsprofessionals). Kritisch theater dat ‘bevraagt’ en ongehoorde vraagstukken articuleert biedt de mogelijkheid te visualiseren wat onderdrukt wordt (Mouffe, 2008) (zie tekstbox C).

Tekstbox C: Theater ondermijnt dominante machtsstructuren

Chantal Mouffe (2008) hanteert een agonistische benadering van democratie waarin ideologische conflicten tussen burgers cruciaal wordt gevonden. Deze benadering staat tegenover een consensus benadering van democratie. Het voornaamste argument tegen een consensusdemocratie is dat alle leden van een samenleving op een andere positie in die samenleving staan: er is sprake van ongelijke en verschillende uitgangspunten waardoor het feitelijk onmogelijk is recht te doen aan de alledaagse fundamentele verschillen tussen mensen. Volgens Paul Frissen is er in Nederland momenteel sprake van een democratie gericht op consensus die hoog in vaandel staat waarbij het perspectief van de 'normaalburger' (een gemiddelde) als uitgangspunt wordt genomen voor het ontwikkelen van beleid en daarbij horende interventies: *"in het streven naar gelijkheid zet de politiek de staat in om met omvangrijke en ingrijpende beleidsprogramma's de burger te modelleren naar een enkelvoudige opvatting van het goede leven"* (Frissen, 2013). Een consensusdemocratie is geneigd bestaande machtsstructuren te bevestigen in plaats van deze ter discussie te stellen. Overeenkomend stelt Mouffe dat het doel van democratie niet het nastreven van stabiliteit en consensus zou moeten zijn aangezien dat zou betekenen dat mensen in principe geen mogelijkheid hebben voor een alternatief. En als mensen geen mogelijkheden hebben die bij hun passen omdat beleid vanuit één (gemiddeld) perspectief uitgaat dan onthouden mensen zich van politieke betrokkenheid of burgerparticipatie (zoals stemmen). Oftewel, het soort leven dat een 'consensusdemocratie' biedt wordt dan niet als waardevol gezien ('de politiek brengt mij toch niets'). Mouffe stelt dat er een noodzaak is voor het bestaan van agonistische ruimtes waarbij 'een podium' wordt geboden aan de uiting van verschillende perspectieven op de wereld die met elkaar kunnen conflicteren. Kritische artistieke praktijken (zoals theater en kunst) kunnen een belangrijke rol spelen in het ondermijnen van dominante machtsstructuren in dit 'agonistische' model van de openbare ruimte, doordat ze datgene visualiseert wat onderdrukt en vernietigd wordt door een consensus- democratie (Zoellner & Baghernejad, 2020).

Conclusie

Op basis van de centrale bevindingen kunnen we concluderen dat inwoners die in het ZuidZone project wijkmakers werden, een positieve impact ervaren op hun eigen leven. De wijkmakers voelen zich gezien, gehoord en gewaardeerd en staan met een toegenomen betrokkenheid en met zelfvertrouwen in relatie tot zichzelf en hun medebewoners.

Referenties

- Baart, A. (2004). Een theorie van de presentie. Uitgeverij Boom
- Baart, A. (2007a). Een beknopte schets van de presentietheorie. Pastorale nieuwsbrief Caritas Vlaanderen, 134, 14-19.
- Baart, A. (2007b) Presentie als dragende kracht van goede zorg (interview), in: *Cupertino*, jrg. 20, nr. 2 / juli 2007 p. 4-8.
- Bastiaansen, E. (2022). Aandachtige betrokkenheid als pedagogische grondhouding (Proefschrift). Utrecht: Universiteit voor Humanistiek
- Frissen, P. H. (2013). De fatale staat. Van Gennep, Amsterdam.
- Holt-Lunstad J. (2022). Social Connection as a Public Health Issue: The Evidence and a Systemic Framework for Prioritizing the "Social" in Social Determinants of Health. *Annual review of public health*, 43, 193–213. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-052020-110732>
- Meade, R. R. (2021). Territorial stigmatization in theory and practice, and its implications for community development: an introduction to the themed section. *Community Development Journal*, 56(2), 191-202. DOI: <https://doi.org/10.1093/cdj/bsab002>
- Meesters, J., Basten, F. & van Biene, M., 2010. Vraaggericht werken door narratief onderzoek. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 19(3), pp.21–37. DOI: <http://doi.org/10.18352/jsi.221>
- Mouffe, C. (2008). Art as an agonistic intervention in public space. in: *Art as a public issue: how art and its institutions reinvent the public dimension*. Rotterdam ; Amsterdam NAI Publishers. Geraadpleegd op 18 april 2024, van https://readingpublicimage.files.wordpress.com/2012/04/mouffe_open14_p6-151.pdf
- Ročak, M., & Keinemans, S. (2023). The Eternal Struggle for the City: In Search of an Alternative Framework for Citizen Participation in Urban Regeneration Projects in Shrinking Cities. *Sustainability*, 15(16), 12653. DOI: <https://doi.org/10.3390/su151612653>
- Rudnick, A. & Keinemans, S. 2021. In2YourPlace; Niets moet, alles mag.
- Schaftenaar, P. (2018). Contact gezocht. Relationeel werken en het alledaagse als werkzame principes in de klinische forensische zorg. Amsterdam: SWP.
- Sturm, A. (2022). To be trusted: the role of the working alliance in probation supervision. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie
- Timmermann, M. (2010). Relationele afstemming. Presentieverrijkte verpleeghuiszorg voor mensen met dementie. Den Haag: Lemma.

Van der Zwaard, W. (2021). Omwille van fatsoen: De staat van menswaardige zorg. Boom Bestuurskunde.

Wacquant, L. (2008). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. In Symbolic power in cultural contexts (pp. 43-52). Brill. DOI: https://doi.org/10.1163/9789087902667_006

Wilken, J.P., & Keinemans, S. (2024). Sociaal werk is een relationeel beroep. Over de kracht en kunst van relationeel Werken. Lectoren Platform Sociaal Werk.

Willard, S., Keinemans, S & Van Rossum, E. (2023). Maken online wijkplatformen hun beloften aan ouderen waar? Gerōn. 28 (2)

Zoellner, T & Baghernejad, A. (Hosts). (2020, 22 december). Chantal Mouffe on Conflict as a Political Good [Podcastaflevering]. In 55 Voices for Democracy, The Podcast. Geraadpleegd op 18 april 2024, van <https://55voices.libsyn.com/chantal-mouffe-on-populism-and-authoritarianism>

Colofon

Publicatie

April 2024

Onderzoeker

Dr. Sarah Willard

Informatie en contact

Voor tips of vragen kunt u contact opnemen met sarah.willard@zuyd.nl

Websites

www.zuyd.nl/onderzoek/lectoraten/sociale-integratie-cesrt
<https://www.wsdzuyd.nl/>

Zuyd Onderzoek

Academie voor Sociaal Werk
Lectoraat Sociale Integratie

Ligne 1
6131MT
Postbus 69
6130 AB Sittard

Fotografie

Joost Milde en Jonathan Widderhoven

Colofon

Deze uitgave is mogelijk gemaakt met financiering van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en tot stand gekomen in de Werkplaats Sociaal Domein Zuyd.

Werkplaatsen
Sociaal Domein

Werkplaatsen Sociaal Domein 2024
www.werkplaatsensociaaldomein.nl